

Transect-rapport 71

Archeologisch bureauonderzoek

Zuideinde 8/10 , 14 en 16

Volendam (Gemeente Edam-Volendam, Noord-Holland)

Auteur	Drs. A.A. Kerkhoven, J. de Wilde
Versie	Concept 1.1
Projectcode	12030025
Datum	11-04-2012
Opdrachtgever	S.C.M. Schilder Schoener 14 1132 GK Volendam
Uitvoerder	Transect Australiëlaan 5-a 3526 AB Utrecht
Bevoegde overheid	Gemeente Edam-Volendam
Beheer en plaats documentatie	Transect
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer	51.195

Autorisatie		
Naam	Datum	Paraaf
Drs. C.D.R. Cohen Stuart (Senior KNA archeoloog)	11-04-2012	

ISSN: 2211-7067

© Transect, Utrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Transect aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

In opdracht van de heer Schilder heeft Transect in januari 2012 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd naar de - mogelijke - aanwezigheid en kwaliteit van archeologische waarden op het perceel aan het Zuideinde 8/10, 14 en 16 in Volendam (gemeente Edam-Volendam). Aanleiding voor het onderzoek is de geplande nieuwbouw in het plangebied. Het plangebied heeft een omvang van circa 274 m². DE huidige bebouwing binnen het plangebied heeft een oppervlakte van 175 m². Als gevolg van de voorgenomen activiteiten wordt de bodem mogelijk tot in archeologisch relevante bodemlagen geroerd. Conform de wettelijk vastgestelde onderzoeksgrens voor archeologisch onderzoek (Wet op de archeologische monumentenzorg) dient bij bodemingrepen groter dan 100 m² een archeologisch vooronderzoek te worden uitgevoerd.

Om de archeologische waarde van het plangebied te kunnen bepalen is in eerste instantie gekozen voor een bureauonderzoek (BO). Het doel van het archeologisch bureauonderzoek is het specificeren van de archeologische verwachting. Dat wil zeggen het aan de hand van beschikbare en nieuwe informatie over de archeologie, cultuurhistorie, geomorfologie, bodemkunde en het grondgebruik definiëren van de kans dat binnen het plangebied sprake is van archeologische resten.

In het plangebied worden archeologische waarden uit de Nieuwe tijd C verwacht (1850 – heden). Deze hangen samen met bewoning op de dijk 'het Zuideinde'. Deze dijk dateert van na de Allerheiligenvloed in 1570 en zal dan ook kort hierna zijn aangelegd. Op en tegen de dijk aan, werden waarschijnlijk al vanaf de 17^e eeuw huizen gebouwd, toe ook de haven werd aangelegd. Hiervoor werd het achter de dijk gelegen gebied opgehoogd, zoals uit het archeologisch onderzoek aan de Havenstaat 1A-B blijkt (Maas & Houkes 2004). Het plangebied ligt, gezien het Kadastrale Minuutplan, echter in een zone die tot in 1811 – 1832 onbebouwd lijkt te zijn geweest. De oudste bewoning, namelijk die vanaf de 17^e eeuw, concentreerde zich naar alle waarschijnlijkheid meer bij de haven. Daarom worden in het plangebied geen oudere archeologische waarden verwacht, dan uit de Nieuwe Tijd C, dat wil zeggen vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw. De archeologische verwachting voor het plangebied is dan ook laag. Daar komt bij dat de bodem in het plangebied slechts minimaal wordt geroerd, namelijk tot een diepte van maximaal 70 cm –Mv.

Op basis van het bureauonderzoek wordt dan ook geen vervolgonderzoek geadviseerd.

Inhoud

Samenvatting	3
1. Aanleiding	5
2. Aard en doel van het archeologisch vooronderzoek	5
3. Afbakening plan- en onderzoeksgebied	6
4. Consequenties toekomstig gebruik	7
5. Beleidskader	8
6. Bodem en geomorfologie	9
7. Archeologische waarden	11
8. Huidig gebruik, historische situatie en bodemverstoringen	13
9. Gespecificeerde archeologische verwachting	16
10. Conclusie en Advies	17
11. Geraadpleegde bronnen	18
Bijlage 1: Bestaande woningen	19
Bijlage 2: Nieuwe woningen	20
Bijlage 3: Bestaand dijkprofiel	21
Bijlage 4: Gewijzigd dijkprofiel	22
Bijlage 5: Archeologische waarden en onderzoeksmeldingen (Archis)	23
Bijlage 6: Bodemkaart	24
Bijlage 7: Geomorfologische kaart	25
Bijlage 8: Actueel Hoogtebestand Nederland	26

1. Aanleiding

In opdracht van de heer Schilder heeft Transect in januari 2012 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd naar de - mogelijke - aanwezigheid en kwaliteit van archeologische waarden op het perceel aan het Zuideinde 8/10, 14 en 16 in Volendam (gemeente Edam-Volendam). Aanleiding voor het onderzoek is de geplande nieuwbouw in het plangebied. Het plangebied heeft een omvang van circa 400 m². Als gevolg van de voorgenomen activiteiten wordt de bodem mogelijk tot in archeologisch relevante bodemlagen geroerd. Conform de wettelijk vastgestelde onderzoeksgrens voor archeologisch onderzoek (Wet op de archeologische monumentenzorg) dient bij bodemingrepen groter dan 100 m² een archeologisch vooronderzoek te worden uitgevoerd.

Het bureauonderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2.

2. Aard en doel van het archeologisch vooronderzoek

Om de archeologische waarde van het plangebied te kunnen bepalen is in eerste instantie gekozen voor een bureauonderzoek (BO). Het doel van het archeologisch bureauonderzoek is het specificeren van de archeologische verwachting. Dat wil zeggen het aan de hand van beschikbare en nieuwe informatie over de archeologie, cultuurhistorie, geomorfologie, bodemkunde en het grondgebruik definiëren van de kans dat binnen het plangebied sprake is van archeologische resten.

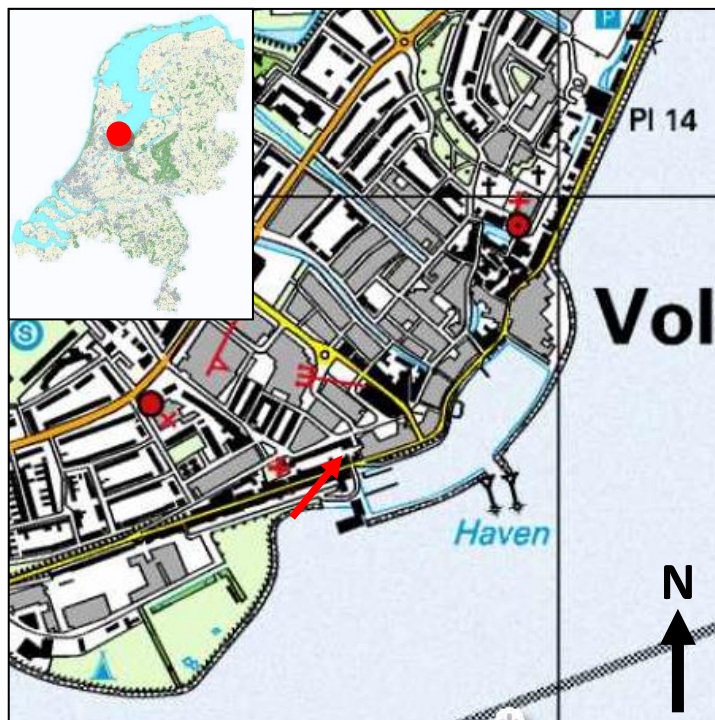
Het resultaat van het archeologisch bureauonderzoek is een rapport met een conclusie voor wat betreft het risico dat eventueel aanwezige archeologische waarden in het plangebied worden verstoord als gevolg van de voorgenomen bodemingrepen. Aan de hand hiervan wordt een advies voor eventuele vervolgstappen geformuleerd. Met het rapport kan het bevoegd gezag een beslissing nemen in het kader van de vergunningverlening. Het rapport bevat waar mogelijk gegevens over de aan- of afwezigheid, diepteligging, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden.

Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform protocol 4002 van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.2 (KNA 3.2). In dit kader is onder andere het centraal Archeologisch Informatiesysteem (Archis) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geraadpleegd, waarin onder meer de Archeologische MonumentenKaart (AMK) en de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) zijn opgenomen. Ook is gebruik gemaakt van archeologische literatuur.

3. Afbakening plan- en onderzoeksgebied

Gemeente	Edam-Volendam
Plaats	Volendam
Toponiem	Zuideinde 8/10, 14 en 16
Kaartblad	19H
Hoekcoördinaten	133683/500617 133688/500602 133668/500595 133662/500610

Binnen het archeologisch bureauonderzoek wordt onderscheid gemaakt in het plangebied en het onderzoeksgebied. Het plangebied (zie figuren 1 en 2) is het gebied waarin de geplande ingrepen zullen plaatsvinden. Het onderzoeksgebied omvat het plangebied en een deel van het direct omringende gebied en wordt bij het onderzoek betrokken om tot een beter inzicht te komen in de archeologische en bodemkundige situatie in het plangebied. Voor de omvang van het onderzoeksgebied wordt verwezen naar bijlage 3.

Figuur 1: Ligging van het plangebied (rode pijl: locatie plangebied).

4. Consequenties toekomstig gebruik

Bodemverstorende werkzaamheden	Nieuwbouw 3 woningen
Omvang bodemverstoring	Circa 274 m ²
Diepte bodemverstoringen	Onbekend
Aard bodemverstoringen	Sloopwerkzaamheden, aanleg verhardingen, funderingen en nutsvoorzieningen, onderkeldering

In het plangebied aan de Zuideinde 8/10, 14 en 16 in Volendam (gemeente Edam-Volendam) is men voornemens de bestaande bebouwing op de percelen te slopen en te vervangen voor nieuwbouw. Het plangebied is 274 m² groot. De bestaande bebouwing beslaat een oppervlakte van 175 m². De uitbreiding ten opzichte van de huidige bebouwing is circa 99 m² groot; inclusief achtererf. Exclusief achtererf is de uitbreiding ten opzichte van de huidige bebouwing circa 83 m² (zie bijlagen 1 t/m 4). Zoals in de doorsnede van de bestaande en gewijzigde dijklichamen in bijlagen 3 en 4 is te zien, wordt achter de bestaande panden een bovenlaag grond afgegraven, die aan de achterzijde op steeghoogte begint en oploopt tot aan de bestaande panden naar 70 cm. De maximale ontgravingsdiepte is dus 70 cm –Mv.

Figuur 2: Begrenzing van het plangebied (gearceerde percelen).

5. Beleidskader

Onderzoekskader	Omgevingsvergunning
Beleidskader	Vorbereidingsbesluit Oude kom Volendam en Erfgoedverordening Gemeente Edam-Volendam 2010
Onderzoeksgrens	Vanaf 100 m ²

In 1992 heeft Nederland het Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed ondertekend; ook wel het Verdrag van Malta of Valletta genoemd, naar het eiland en de plaats waar dit verdrag is ondertekend. Het Verdrag is in 1996 geratificeerd en op 1 september 2007 middels de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz) geïmplementeerd. De Wamz is een wijzigingswet en omvat een wijziging van de Monumentenwet 1988, de Wet Milieubeheer en de Ontgrondingenwet. Vanuit de Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO) bestond al een verplichting om bij de voorbereiding van bestemmingsplannen alle ter zake doende belangen mee te wegen. In feite is de Wamz een concrete invulling van deze verplichting en een verbreding van de zorgplicht voor archeologische waarden in het milieubeheer.

De bescherming van de archeologische waarden in het plangebied is in het vigerend bestemmingsplan 'Oude kom Volendam' nog niet wettelijk vastgelegd. Op dit moment is de gemeente bezig met het herontwikkelen van het bestemmingsplan. Op het gebied is een voorbereidingsbesluit van toepassing, vastgesteld op 14 juli 2011, om de cultuurhistorische waarden te beschermen tot het nieuwe bestemmingsplan is vastgesteld. Volgens dit voorbereidingsbesluit ligt het plangebied in een zone waarvoor een vergunningsplicht geldt bij sloopwerkzaamheden. Deze omgevingsvergunning dient te worden goedgekeurd door de gemeente, voorafgaand aan de uit te voeren werkzaamheden. Tevens worden cultuurhistorische elementen binnen de gemeente beschermd middels een in 2010 vastgestelde erfgoedverordening. Op 27 maart 2012 is geprobeerd contact op te nemen met Mevr. E. Oostendorp (beleidsmedewerker Monumenten gemeente Edam-Volendam), voor verduidelijking van de door de gemeente gehanteerde beleidskaders inzake de bescherming van archeologische waarden; echter zonder resultaat. Vanwege het ontbreken van een door de gemeente Edam-Volendam vastgestelde ondergrens voor archeologisch onderzoek, is voor dit bureauonderzoek uitgegaan van de middels de Wamz vastgelegde ondergrens van 100 m².

6. Bodem en geomorfologie

Geologisch deellandschap	Hollands veen- en kleigebied
Bodemeenheid	Bebouwing
Geomorfologische eenheid	Bebouwing
Maaielveldhoogte	2,70 m +NAP
Grondwaterstand	Ongekarteed

Het plangebied ligt op de grens van de Zeevang en Waterland, in het voormalige getijbekken van Noord-Holland. Het gebied maakt deel uit van het veengebied met de grote droogmakerijen (Rappol & Sonius, 1994). De archeologisch relevante ondergrond bestaat grotendeels uit midden- en jong-holocene klei- en veengronden. Pleistocene afzettingen liggen op een diepte vanaf ca 10 – 15 m –NAP (Stiboka 1965, p. 13).

Landschapsgenese

Kenmerkend voor de bodemopbouw van de ondiepe ondergrond (tot circa 10 m –mv) in het onderzoeksgebied is een afwisseling van klastische pakketten (klei) en veenlagen (Groot e.a. 1994, p. 113). Deze hebben zich gevormd onder invloed van een stijgende zee- en grondwaterspiegel, waarbij het lager gelegen gebied achter de kustbarrière, onder water liep. Via de zeegaten van Alkmaar-Bergen, Uitgeest en het Oer-IJ estuarium kon de zee de kustvlakte binnendringen, waarbij een getijbekken ontstond. Dit bekken ontwikkelde zich ter hoogte van het glaciale Bekken van Amsterdam.

De oorsprong van het Bekken van Amsterdam ligt in het laat-Saalien (circa 170.000 – 140.000 jaar geleden). Tijdens de afsmelting van het landijs op de overgang van het Saalien (circa 200.000 – 130.000 jaar geleden) naar het Eemien (circa 130.000 – 115.000 jaar geleden), accumuleerden in het Bekken van Amsterdam fluvio-glaciaal en glacio-lacustrine afzettingen van de Formatie van Drenthe (Laagpakketten van Uitdam en Schaarsbergen). In het Eemien (circa 130.000 – 115.000 jaar geleden), een interglaciaal, zijn in het Bekken van Amsterdam marien-litorale afzettingen gevormd, waaronder veen, (mariene) klei en zand (Eem Formatie). Deze afzettingen houden verband met klimatologisch warmere omstandigheden, die vergelijkbaar zijn met het hedendaagse klimaat. Hierdoor steeg het zeeniveau tot circa 8 m –NAP. De bovenkant van de Eem-afzettingen ligt tussen 50 m en 75 m –NAP. De afzettingen wiggen richting de stuwwallen van het Gooi en de Utrechtse Heuvelrug uit.

In het Weichselien (circa 115.000-10.000 jaar geleden) worden in het Bekken van Amsterdam zand- en grindrijke afzettingen (Formatie van Kreftenheye) en dekzand afgezet (Formatie van Bostel, Laagpakket van Wierden). Twee belangrijke vormende processen spelen hierbij een rol, te weten water en wind. Vanaf het einde van het Eemien tot in het Vroeg-Weichselien stroomt de Rijn door het onderzoeksgebied. De hiermee verband houdende zandige en grindrijke afzettingen van de Formatie van Kreftenheye liggen op een diepte van circa 30 – 50 m –Mv. In het pleniglaciaal, wanneer er nauwelijks sprake is van vegetatie, wordt door de overheersende noordwestenwind zand opgewaaid uit het Noordzeebekken en als een deken over het gebied afgezet. De top van dit dekzand ligt in het onderzoeksgebied op een diepte van circa 10 - 15 m –NAP.

In het Holoceen (vanaf circa 10.000 jaar geleden) ontwikkelt zich onder klimatologisch warmere omstandigheden op het dekzand basisveen. Hierop ontwikkelt zich in het Bekken van Amsterdam het eerder genoemde getijbekken. Tot circa 3800 voor Chr. breidde de kust, en hiermee het getijbekken, zich snel landinwaarts uit, omdat de sedimentopbouw langzamer verliep dan de zeespiegelstijging.

Direct achter de zeegaten ontwikkelden zich zandige binnendelta's. Deze gingen landinwaarts over in slibrijke gebieden bij de wantijen. Vanaf 3800 voor Chr. nam de zeespiegelstijging af tot circa 30 cm per eeuw. Hierdoor ging de sedimentopbouw vrijwel gelijk op met de zeespiegelstijging, waardoor het getijbekken verlandde. De zeegaten bij Alkmaar-Bergen, Uitgeest en Hoofddorp verzandden, waardoor de zee hier geen toegang meer had tot het achterland. Hierdoor kon zich in het getijbekken veen ontwikkelen; het zogenaamde Hollandveen (Formatie van Nieuwkoop).

Een aantal zeegaten bleven echter open, waaronder het Oer-IJ ter hoogte van Castricum, waar de monding van de Vecht zich naar had verlegd. Deze voerde ook het water van de Rijn af (Kromme Rijn en Oude Rijn). In verschillende fasen zijn via dit zeegat getijde-afzettingen in het onderzoeksgebied afgezet. Deze staan ook wel bekend als de 'Afzettingen van Calais' en 'Afzettingen van Duinkerken' (Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Wormer).

De Holocene bodemopbouw in de Noord-Hollandse kustvlakte laat zich op hoofdlijnen als volgt omschrijven. Eerst gaat het basisveen over in venige tot sterk humeuze klei. In de toelichting op de bodemkaart 1:50.000 wordt deze 'Klei van Velsen' omschreven als 'baggerachtige, zware klei'. In verschillende fasen worden hier vervolgens klastische lagen op afgezet, waaronder de Starnmeer-afzettingen, Wieringermeer-afzettingen (Oude zeeklei) en Westfriese afzettingen (Jonge zeeklei; uiterst fijnzandige humeuze, lichte en slappe klei). De twee laatstgenoemde afzettingen worden in het Zuiderzeegebied ook wel Unio- en Caridium-afzettingen genoemd. Deze klastische sedimenten liggen op en in het Hollandveen, dat zich vanaf circa 3800 voor Chr. achter de kustbarrière heeft kunnen ontwikkelen.

Vanaf het begin van de jaartelling treedt in het onderzoeksgebied sterke erosie op, doordat de Noordzee een verbinding kreeg met het Flevomeer (Mare Flevum). In deze periode worden de grote meren in Noord-Holland gevormd. Vervolgens is rond 250 - 500 na Chr. op het veen een 20 tot 50 cm dikke laag kalkloze, matig zware tot zeer zware klei afgezet (knipklei / jongste zeeklei). Deze sedimentatie, maar ook de geleidelijke ontginning van het veen, betekende het einde van de grootschalige veenontwikkeling. Vanwege de hoge grondwaterstanden kon zich in het onderzoeksgebied, hierop nog wel een nieuwe veenlaag ontwikkelen van graswortels (een weinig veraarde, viltige veenlaag / Stiboka 1965). Lokaal zijn hierop, als gevolg van dijkdoorbraken, zandige overslaggronden, afgezet.

Bodem en geomorfologie van het plangebied

Gezien de paleo-geografische ontwikkeling van het onderzoeksgebied (De Groot e.a. 1991, p. 131 e.v.), mogen in de ondergrond van het onderzoeksgebied Oude Zeeklei-afzettingen worden verwacht. Deze zijn afgedekt met een dik pakket Hollandveen. Via kreken en riviertjes is vanaf circa 250 - 500 na Chr. lokaal een dunne laag knipklei in het gebied afgezet.

Omdat het plangebied in de bebouwde kom van Volendam ligt, is er geen directe informatie beschikbaar over de bodem en de geomorfologie. Volgens de bodemkaart 1:50.000 bestaat de bodem in het omringende, wel gekarteerde gebied, tot 1,20 m –Mv uit waardveengronden op veenmosveen (kVs). Het maaiveld in het plangebied ligt op 0,8 m –NAP. Volgens de geomorfologische kaart 1:50.000 ligt in de directe omgeving van het plangebied een ontgonnen veenvlakte op klei en zand (1M46). De grondwaterstand in de directe omgeving van het plangebied is II (GHG<40 cm, GLG: 50-80 cm -Mv).

7. Archeologische waarden

Wettelijk beschermd monument	Nee
AMK-terrein	Nee
Archeologische verwachting IKAW	Hoog
Archeologische waarnemingen / vondstmeldingen	Nee

Het plangebied heeft volgens Archis geen archeologisch wettelijk beschermde status en er zijn geen archeologische waarnemingen of vondstmeldingen uit het plangebied bekend. Het plangebied heeft op de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) een lage archeologische verwachtingswaarde. Volgens de Archeologische Monumentenkaart (AMK) ligt het plangebied in de laat-middeleeuwse historische kern van Volendam (1050 - 1500 na Chr.); een terrein van hoge archeologische waarde (monument 14648).

Ongeveer 100 m ten zuidwesten van het plangebied bevinden zich de resten van een oude zeedijk, een terrein van archeologische waarde, dat verder naar het westen en zuiden langs het IJsselmeer doorloopt (monument 14682). De IJsselmeerdijk (ofwel Noorder Y en Zeedijk) dateert uit de Late-Middeleeuwen B (1250 - 1500 na Chr.). Monument 14636, een terrein van hoge archeologische waarde, ligt circa 600 m ten westen van het plangebied. Het betreft hier de historische kern van het gehucht Katham, met een datering in de Late-Middeleeuwen.

In de historische kern van Katham staat in Archis, binnen de grenzen van het onderzoeksgebied, waarneming 48477 geregistreerd. Het betreft hier een 19^e eeuwse sloot, aangetroffen tijdens een booronderzoek aan de Julianaweg (in Archis niet op deze locatie geregistreerd). In het onderzoeksgebied staan geen vondstmeldingen in Archis geregistreerd.

In het onderzoeksgebied zijn in Archis 10 onderzoeksmeldingen geregistreerd. Al deze onderzoeken, met uitzondering van onderzoeksmeldingen 42013 en 46563, overlappen geheel of gedeeltelijk de historische kern van Volendam. Onderzoeksmelding 7647, ongeveer 80 meter ten noordoosten van het plangebied, betreft een booronderzoek aan de Havenstraat 1a/b. Hier is op basis van de aangetroffen ophogingspakketten en de daarin aanwezige laat-middeleeuwse vondsten (aardewerk, bot, baksteen en glas, waarnemingsnummer 49927), een opgraving geadviseerd. De natuurlijke ondergrond zou zich volgens het booronderzoek op ongeveer 2,51 en 1,96 m -mv bevinden.

Naar aanleiding van een bureauonderzoek aan het Oude Draaipad 8/10 (onderzoeksmelding 9592), 180 meter ten noordoosten van het plangebied, is een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 17263). Vanwege het niet-behoudenswaardige karakter van de hier aangetroffen archeologische resten, een cultuurlaag uit de Nieuwe Tijd (1500 na Chr. - heden, waarnemingsnummer 405954), is geen verder onderzoek geadviseerd. Bij een bureauonderzoek (onderzoeksmelding 43540), 530 meter ten noordoosten van het plangebied, is een verkennend onderzoek geadviseerd bij werkzaamheden die dieper reiken dan de geroerde bovenlaag, tot een diepte van 50 - 120 cm -Mv. In de top van het veenpakket kunnen resten verwacht worden uit de Late-Middeleeuwen, en vanaf 400 cm -Mv zouden mesolithische (8800 - 4900 voor Chr.) of neolithische resten (4900 - 2000 voor Chr.) verwacht kunnen worden. Ten behoeve van het nieuwe bestemmingsplan voor het centrum van Volendam is een bureauonderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 45881). Dit heeft geresulteerd in een beschermende archeologieparaaf in het bestemmingsplan.

Ongeveer 280 m ten noordoosten van het plangebied is aan de Haven 50-52 naar aanleiding van een bureauonderzoek (onderzoeksmelding 49523) een verkennend booronderzoek geadviseerd, om de dikte en archeologische waarde van de veronderstelde 14^e eeuwse ophogingspakketten vast te stellen. De resultaten van dit onderzoek zijn niet bekend. Naar aanleiding van een bureauonderzoek 530 meter ten noorden van het plangebied, onderzoeksmelding 42013, is besloten vanwege de lage verwachtingswaarde het gebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkelingen. De resultaten van onderzoeksmeldingen 45079 en 46563 zijn niet in Archis of Dans Easy vermeld. Onderzoeksmelding 51195 betreft onderhavig onderzoek.

Het onderzoek aan de Havenstraat 1A-B

Om meer inzicht te krijgen in de lokale archeologische situatie en bodemopbouw, is het rapport van het archeologisch verkennend en karterend booronderzoek, dat door archeologisch advies- en onderzoeksbureau Jacobs & Burnier in 2004 is uitgevoerd aan de Havenstraat 1A-B in Volendam, geraadpleegd (Maas & Houkes 2004). In het kader van dit onderzoek zijn vier boringen gezet. Uit het booronderzoek blijkt dat vanaf circa 200 cm –Mv sprake is van een veenpakket (Hollandveen). Hierop ligt een venig kleipakket van circa 50 cm dikte. Vervolgens liggen hierop twee ophogingspakketten. Overigens sluiten de onderzoekers niet uit dat in de ondergrond funderingsresten aanwezig zijn, vanwege boringen die op een harde ondergrond stuiten. Dit kan ook samenhangen met een ondoordringbare puinlaag.

De ophogingslagen kenmerken zich onder andere door de aanwezigheid van fosfaat, baksteenpuin en schelpresten (voornamelijk mossel). Daarnaast zijn in het ophogingspakket aardewerkfragmenten, glas en verbrand bot, een fragment van een pijpensteel, twee fragmenten van zeer dun vensterglas en een metaalslak aangetroffen. In het onderste ophogingspakket is één aardewerkfragment gevonden, namelijk een wandscherf van roodbakend aardewerk. Deze is aan de binnenkant van loodglazuur voorzien. De ophogingspakketten bestaan uit zandige en humeuze klei en worden afgedekt door een recent opgebracht zandpakket van 45 tot 100 cm dikte. Tijdens het booronderzoek is waarschijnlijk ook een beerput of –kuil aangeboord. De vulling bestond uit een sterk organisch pakket met vooral onderin kleibrokken. In de vulling zijn twee fragmenten van faience-aardewerk gevonden en een fragment van een baksteen. Het bovengenoemde archeologisch materiaal dateert vanaf de 17^e eeuw. Het roodbakend aardewerk kan theoretisch ouder zijn, maar gezien de vondstassociatie is dit niet waarschijnlijk.

8. Huidig gebruik, historische situatie en bodemverstoringen

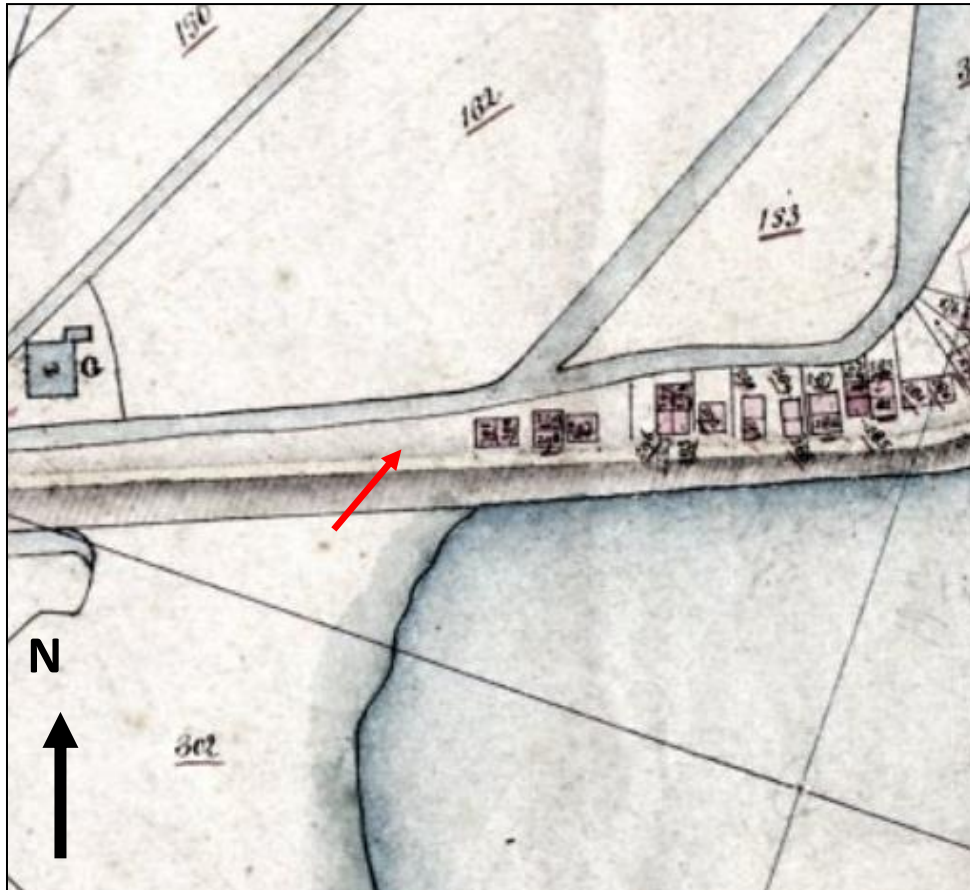
Landschapstype	Historische kern / veenweidegebied
Historische bebouwing	Nee
Historisch gebruik	Dijk, bebouwing, verharding
Huidig gebruik	Bebouwing, verharding
Bodemverstoringen	Funderingen, onderkeldering

Volendam ligt in de provincie Noord-Holland, aan het IJsselmeer, en maakt samen met Edam, Purmer en het buurtschap Katham deel uit van de gemeente Edam-Volendam.

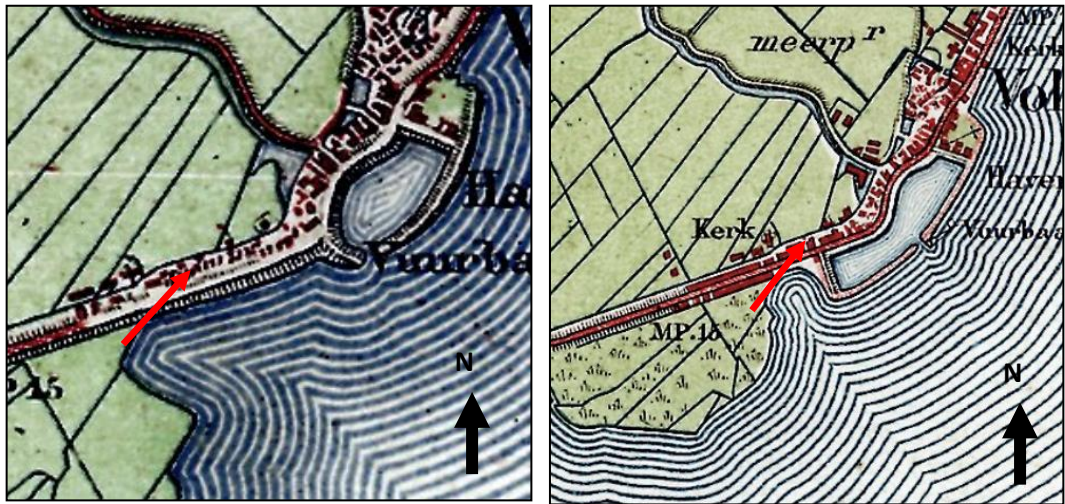
Het noordelijk van Volendam gelegen Edam ontstond rond de 12^e eeuw, toen boeren en vissers zich vestigden op de oevers van de IJ, die uitmondde in de Zuiderzee, het huidige IJsselmeer. In 1357 kreeg Edam stadsrechten. In datzelfde jaar legde het, het 'Oorgat' aan, een nieuwe en kortere verbinding met de Zuiderzee. Hiertoe werd een dam aangelegd bij de oude haven van Edam en werd de haven dichtgemaakt. Deze dam kreeg de naam *Vollendam* van 'volent', dat 'voltooid' betekent: 'de dam is afgemaakt'. De oude monding van de rivier werd al snel bewoond door vissers en boeren, en het dorp werd één van de belangrijkste vissersplaatsen rondom de Zuiderzee. Volendam wordt pas in 1462 voor het eerst genoemd, namelijk in een belastingboek van Edam. De gemeenschap leefde van de visserij op de IJ en hield op bescheiden schaal vee op buitendijks land, dat van de stad Edam werd gepacht.

Het plangebied ligt aan het Zuideinde. Deze dijk werd aangelegd na de Allerheiligenvloed in 1570 en na de aanleg van het Noordeinde. De buitenhaven dateert van oorsprong uit 1661, maar is daarna regelmatig tijdens stormen vernield. De huidige haven dateert uit 1738, toen een versterkte aarden wal werd aangelegd, voorzien van een noord- en zuid-opening. De haven is daarna aan de zuidkant vergroot om de steeds groter wordende vissersvloot te kunnen faciliteren. De noordelijke haven slibde in deze periode dicht. Doordat in 1932 de Afsluitdijk werd aangelegd, nam de visserij af en begon de Volendamse bevolking zich toe te leggen op de industrie, bouwnijverheid, watersport en het toerisme.

Volgens het Kadastrale Minuutplan uit 1811-1832 (Edam, Noord-Holland, sectie D, blad 02, zie figuur 4), is het plangebied op dat moment nog onbebouwd. De dijk en de historische bebouwing oostelijk ervan zijn hierop wel aangegeven. Op de Topografische Militaire Kaart uit 1877 (zie figuur 5) is te zien dat de bebouwing verder uitgebreid is naar het westen, langs de dijk. Ook het plangebied staat hierop aangegeven als zijnde bebouwd. De oostgrens van het buitendijkse gebied ten zuiden van het plangebied is, ten opzichte van de weergegeven situatie op de Kadastrale Minuut, verder landinwaarts verschoven. Daarnaast is op de kaart uit 1894 te zien dat de haven in de tussenliggende periode is uitgebreid; deze loopt nu door tot aan het zuiden van het plangebied. Pas vanaf het einde van de jaren veertig van de vorige eeuw is er sprake van nieuwbouw rondom de oorspronkelijke kern van Volendam (zie figuur 6). Vanaf de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw ontstaat op grotere schaal woningbouw in de gebieden rondom de historische kern van Volendam.

Figuur 4: Kadastrale Minuutplan 1811-1832 (rode pijl: plangebied).

Figuur 5: Topografische Militaire Kaart uit 1877 en 1894 (rode pijl: plangebied).

Figuur 6: Topografische kaarten uit 1949 en 1971 (zwarte pijl: plangebied).

9. Gespecificeerde archeologische verwachting

Kans op archeologische waarden	Gering
Periode	Nieuwe tijd C (1800 – heden)
Complextypen	Historische bebouwing,
Stratigrafische positie	In en op ophogingslagen, die op Hollandveen liggen.
Diepteligging	Tot circa 1,5 m -Mv

In het plangebied worden archeologische waarden uit de Nieuwe tijd C verwacht (1850 – heden). Deze hangen samen met bewoning op de dijk ‘het Zuideinde’. Deze dijk dateert van na de Allerheiligenvloed in 1570 en zal dan ook kort hierna zijn aangelegd. Op en tegen de dijk aan, werden waarschijnlijk al vanaf de 17^e eeuw huizen gebouwd, toe ook de haven werd aangelegd. Hiervoor werd het achter de dijk gelegen gebied opgehoogd, zoals uit het archeologisch onderzoek aan de Havenstaat 1A-B blijkt (Maas & Houkes 2004). Het plangebied ligt, gezien het Kadastrale Minuutplan, echter in een zone die tot in 1811 – 1832 onbebouwd lijkt te zijn geweest. De oudste bewoning, namelijk die vanaf de 17^e eeuw, concentreerde zich naar alle waarschijnlijkheid meer bij de haven. Daarom worden in het plangebied geen oudere archeologische waarden verwacht, dan uit de Nieuwe Tijd C, dat wil zeggen vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw. De archeologische verwachting voor het plangebied is dan ook laag.

10. Conclusie en Advies

Uit het archeologisch bureauonderzoek blijkt dat het Zuideinde 8/10, 14 en 16 een lage archeologische verwachting heeft. Het plangebied is, gezien het Kadastrale Minuutplan, naar alle waarschijnlijkheid tot in de eerste helft van de 19^e eeuw onbebouwd gebleven. Daar komt bij dat de bodem in het plangebied slechts minimaal wordt geroerd, namelijk tot een diepte van maximaal 70 cm –Mv. Op basis van het bureauonderzoek wordt dan ook geen vervolgonderzoek geadviseerd.

11. Geraadpleegde bronnen

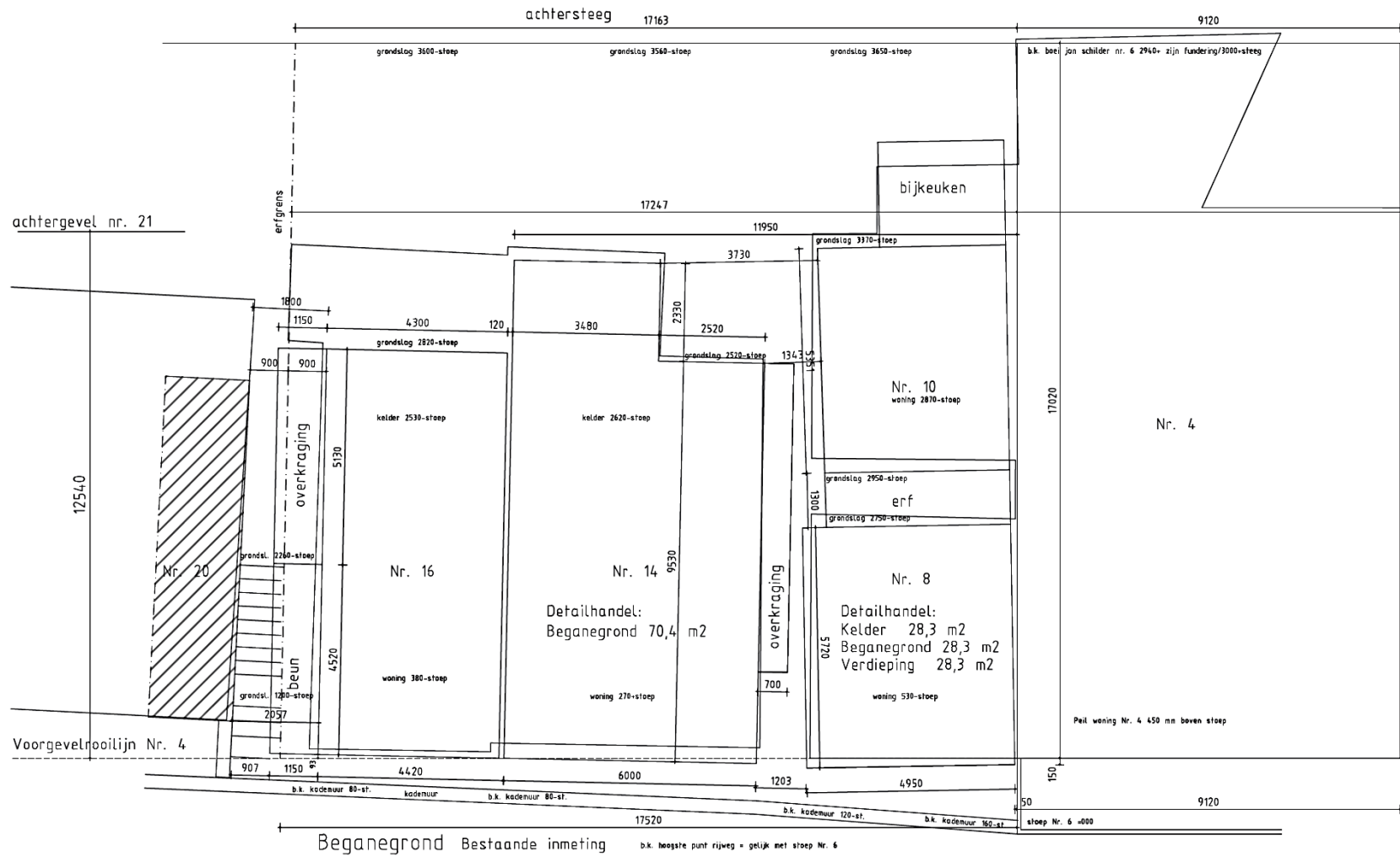
Archeologische kaarten en databestanden:

- Archeologische Monumenten Kaart (AMK), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.
- Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, 2e generatie, IKAW, Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), Amersfoort, 2000.
- Archeologisch Informatie Systeem II (Archis2), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.
- www.ahn.nl
- www.edam-volendam.nl
- www.noaa.nl
- www.ruimtelijkeplannen.nl
- www.waterlandsarchief.nl
- www.watwaswaar.nl

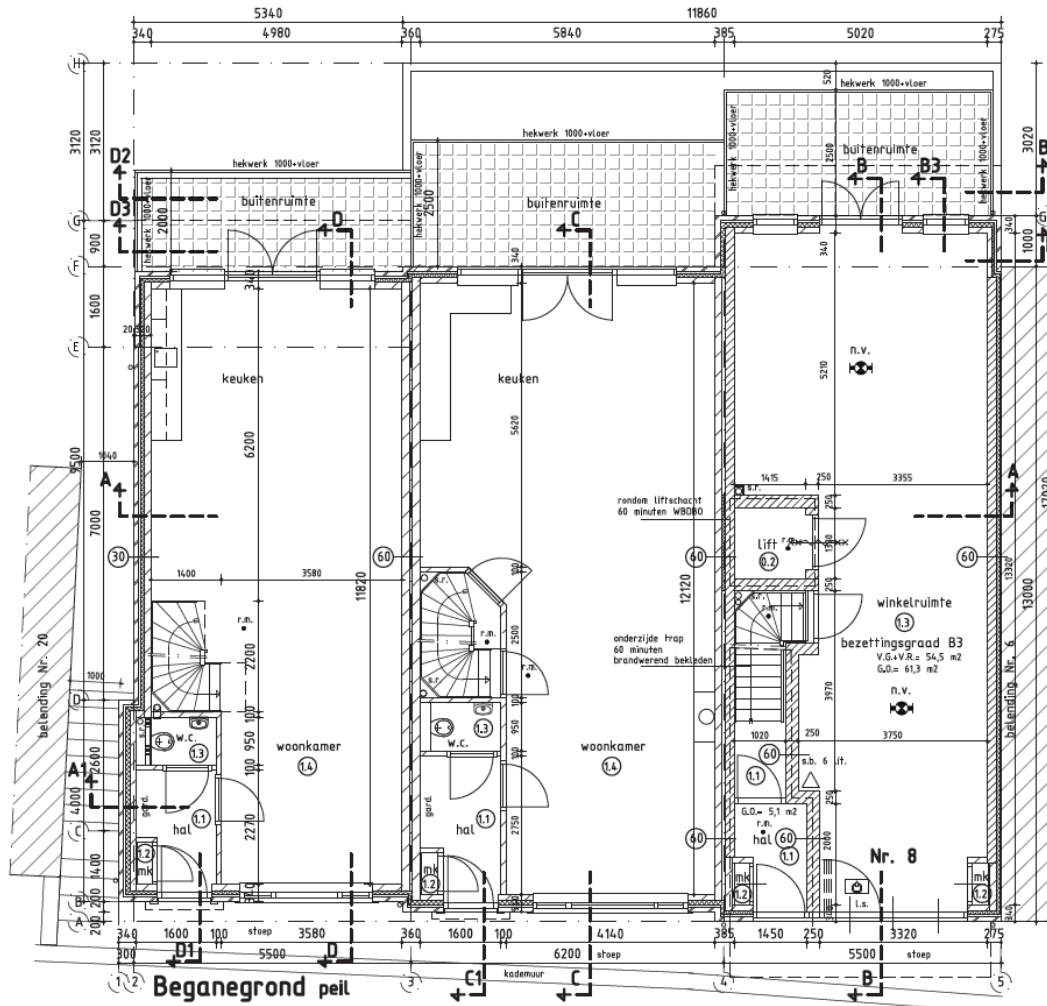
Literatuur:

- Bakker, H. de en J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*. Wageningen.
- Barends, S., J. Renes, T. Stol, J.C. van Triest, R.J. de Vries en F.J. van Woudenberg, 1997. *Het Nederlandse landschap. Een historisch-geografische benadering*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.
- Berendsen, H.J.A., 2000. *Landschappelijk Nederland*. Assen (Fysische Geografie van Nederland). 2e druk.
- Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.
- Groot, T.A.M. de, J. de Jong, G. Lenselink, R. Koopstra & L. van der Valk, 1994. *Holoceen. De jongste ontwikkeling van het landschap*. In: In de bodem van Noord-Holland. Amsterdam.
- Maas, H. & R.A. Houkes, 2004. Havenstraat 1A-B, Volendam. Gemeente Edam-Volendam. Een inventariserend veldonderzoek. STAR 34. Jacobs & Burnier, Amsterdam.
- Mulder, E.F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Houten.
- Rappol, M. en C.M. Soonius, 1994. *Inleiding Bodem en landschap in Noord-Holland*. In: In de bodem van Noord-Holland. Amsterdam.
- Stiboka, 1965. Bodemkaart van Nederland, Schaal 1:50.000. Toelichting bij kaartblad 25 Oost Amsterdam. Wageningen, Stichting voor Bodemkartering.
- Wagenaar, K. & C. van Wallenburg, 1987. Bodemkaart van Nederland 1 : 50.000. Toelichting bij de kaartbladen 19 Oost Alkmaar en 20 West Lelystad. Wageningen, DLO-Staring Centrum.

Bijlage 1: Bestaande woningen

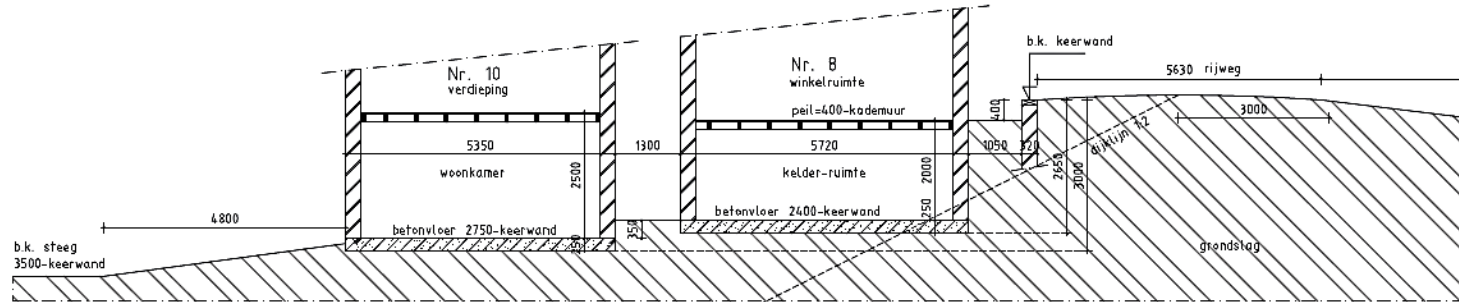

Bijlage 2: Nieuwe woningen

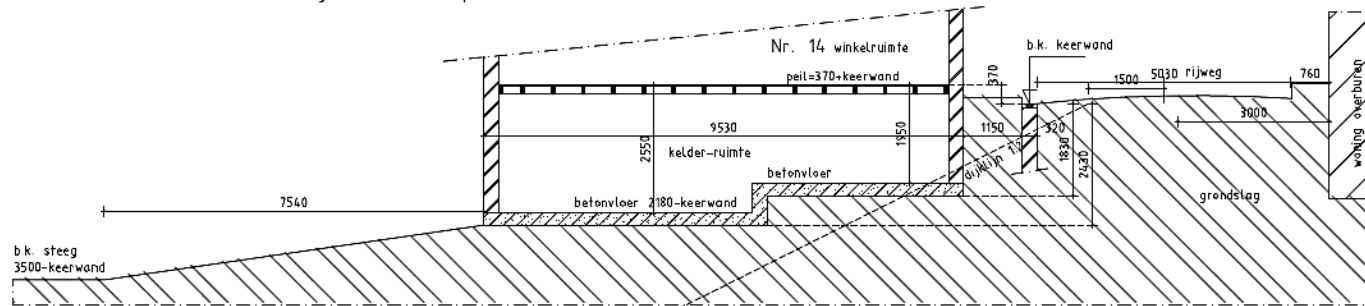

woningen mechanisch ventileren middels WTW met CO2 sturing
winkel ventileren middels mechanische afzuiging en natuurlijke lucht toevoer
woningen voorzien van WTW-douchebak en HR 107 ketel

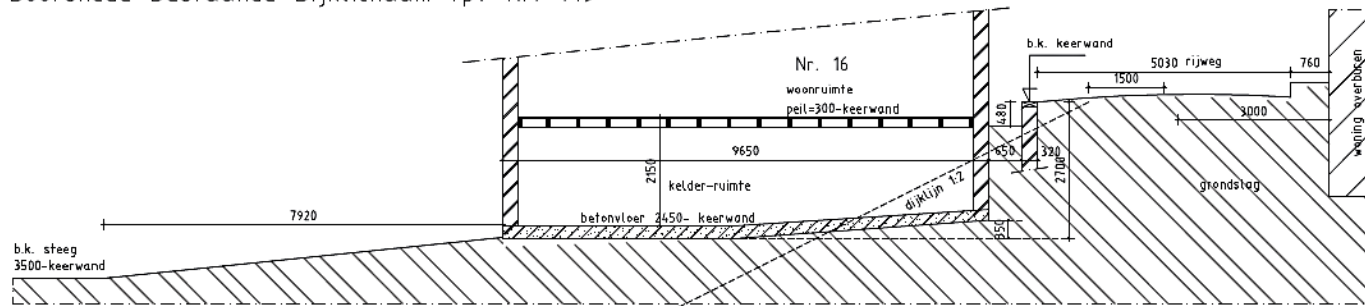
Bijlage 3: Bestaand dijkprofiel

Doorsnede Bestaande Dijklichaam tpv Nr. 8/10

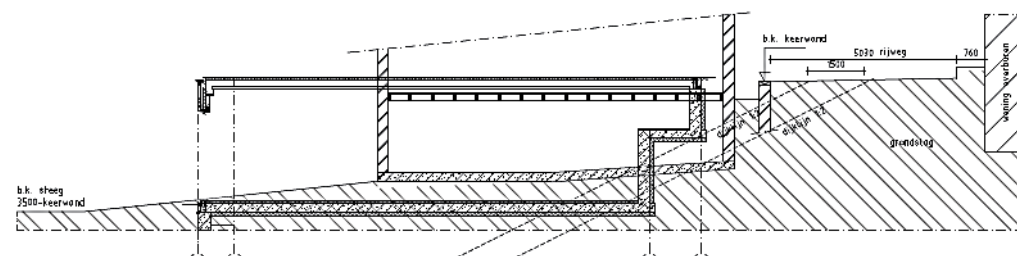
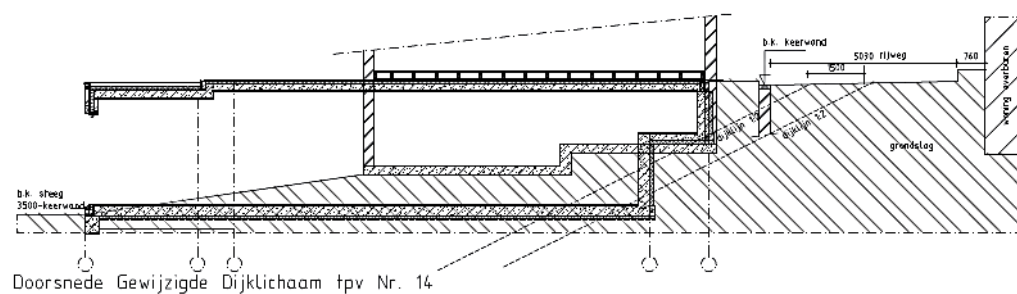
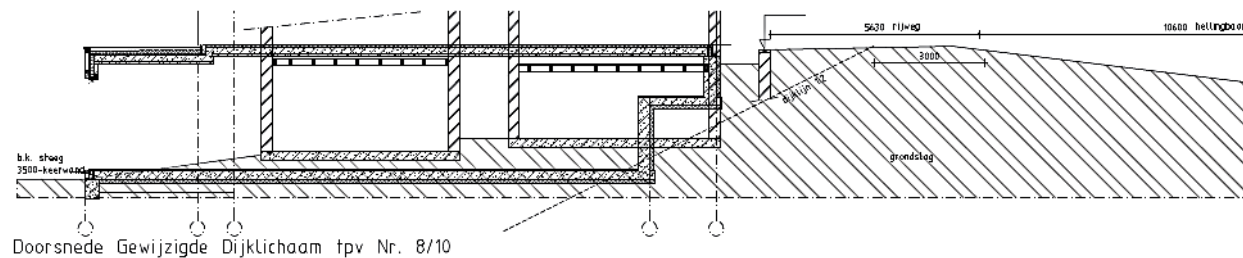

Doorsnede Bestaande Dijklichaam tpv Nr. 14

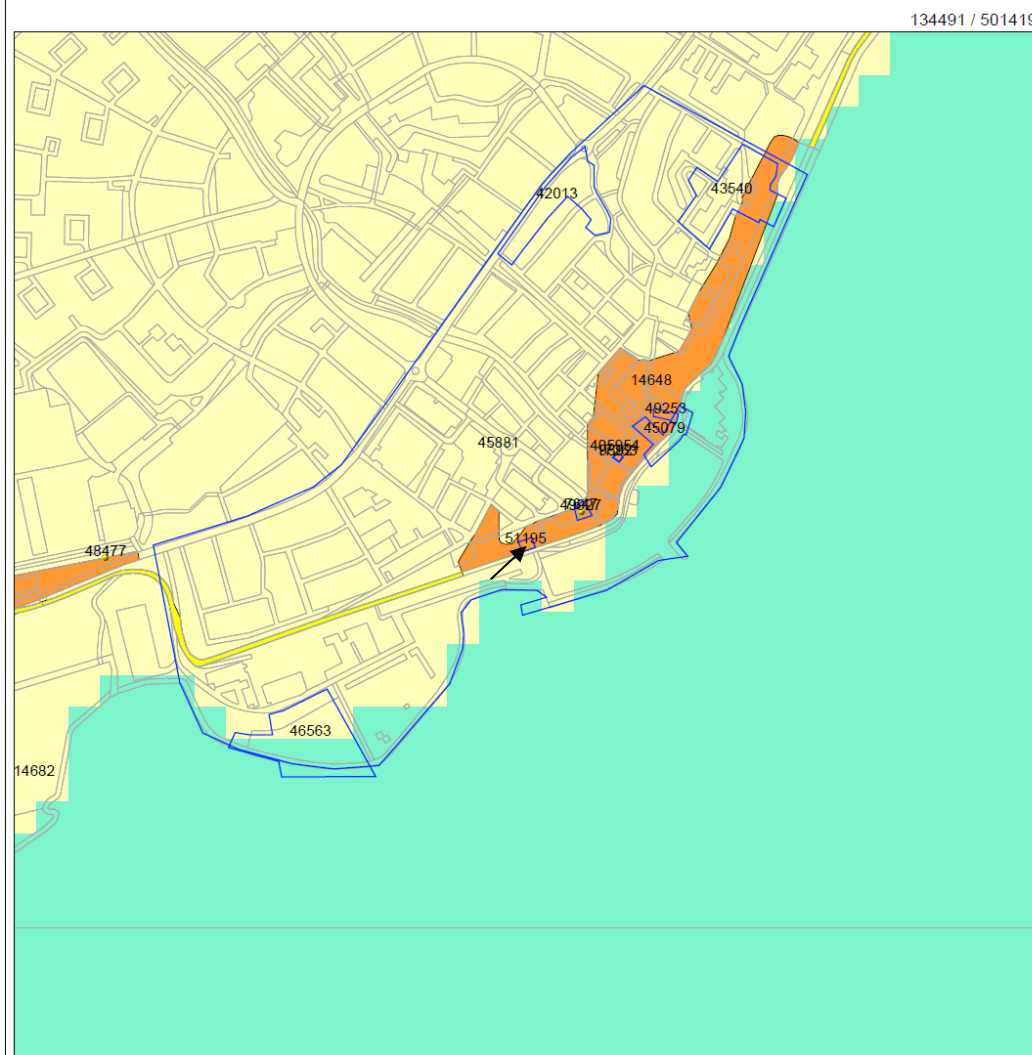
Doorsnede Bestaande Dijklichaam tpv Nr. 16

Bijlage 4: Gewijzigd dijksprofiel

Bijlage 5: Archeologische waarden en onderzoeksmeldingen (Archis)

26-03-2012

Legenda

- WAARNEMINGEN
 - VONDSMELDINGEN
 - ONDERZOEKSMELDINGEN
 - TOP10 ((c)TDN)
- MONUMENTEN**
- archeologische waarde
 - hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde
 - zeer hoge arch waarde, beschermd
- IKAW**
- zeer lage trefkans
 - lage trefkans
 - middelhoge trefkans
 - hoge trefkans
 - lage trefkans (water)
 - middelhoge trefkans (water)
 - hoge trefkans (water)
 - water
 - niet gekarteerd

↗ Plangebied

0 500 m

Archis2

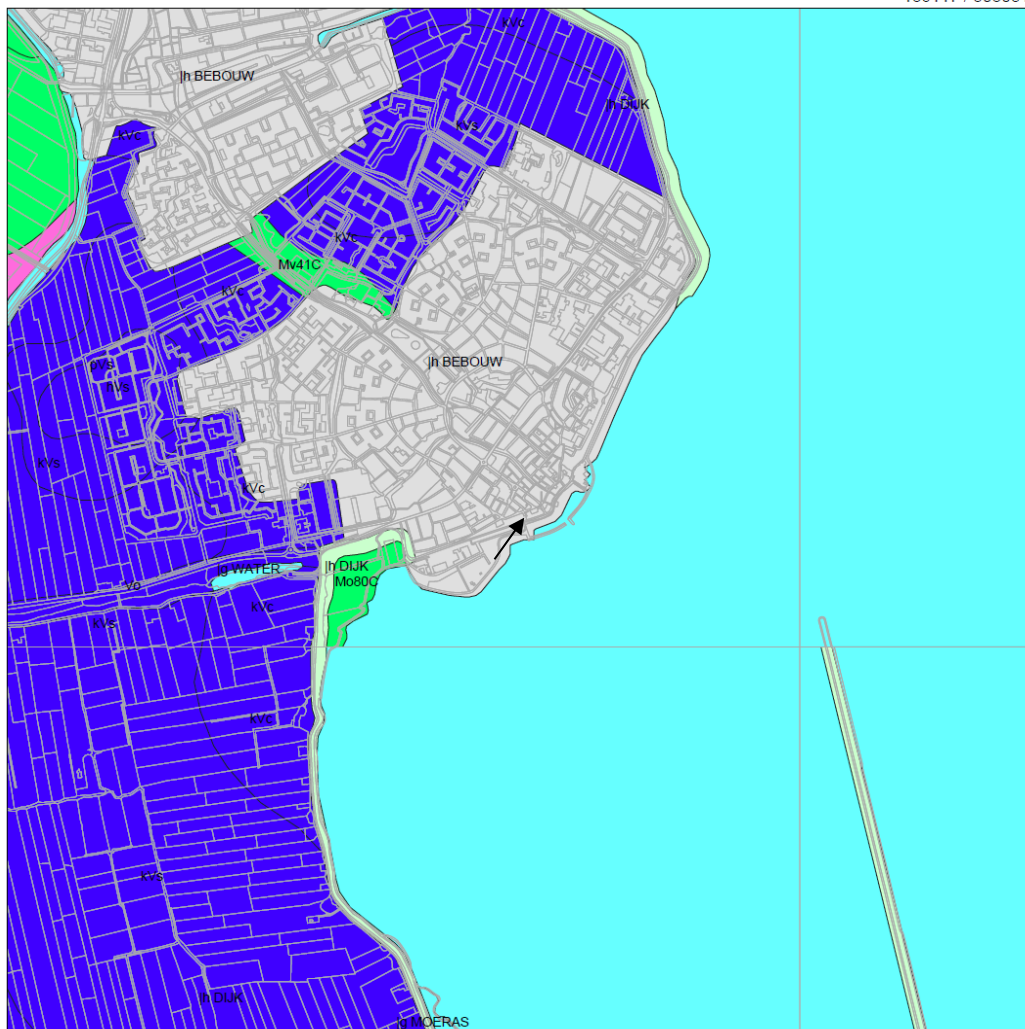
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

132865 / 499793

Bijlage 6: Bodemkaart

26-03-2012

136117 / 503051

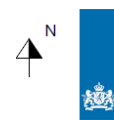
131239 / 498172

Legenda

- TOP10 ((c)TDN)
- BODEM ((c)Alterra)**
- Associaties
- Brikgronden
- Bebouwing
- Dijk, bovenlandstrook
- Dikke eerdgronden
- Fluviatile afz ouder pleistoceen
- Groeve, gegraven, mijnstort
- Kalksteenverweringsgronden
- Oude rivierkleigronden
- Overige oude kleigronden
- Ondiepe keileemgronden
- Leemgronden
- Zeekleigronden
- Marine afz ouder pleistoceen
- Niet-gerijpte minerale gronden
- Oude bewoningsplaatsen
- Rivierkleigronden
- Kalkh lutumarme gronden
- Veengronden
- Moerige gronden
- Water, moeras
- Podzolgronden
- Kalkloze zandgronden
- Kalkhoudende zandgronden

↗ Plangebied

0 1 km

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Bijlage 7: Geomorfologische kaart

26-03-2012

136117 / 503051

131239 / 498172

Legenda

- TOP10 ((c)TDN)
- GEOMORFOLOGIE ((c)Alterra)**
- Wanden
- Hoge heuvels en ruggen
- Terpen
- Hoge duinen
- Plateaus
- Terrassen
- Plateau-achtige vormen
- Waaievormige glooiingen
- Niet-waaievormige glooiingen
- Lage ruggen en heuvels
- Welvingen
- Vlakten
- Laagten
- Ondiepe dalen
- Matig diepe dalen
- Diepe dalen
- Water
- Bebouwing
- Overig (Dijken etc)

↗ Plangebied

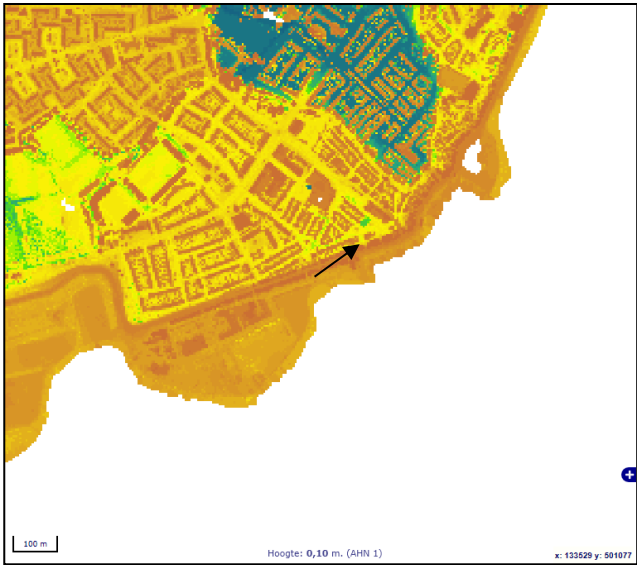
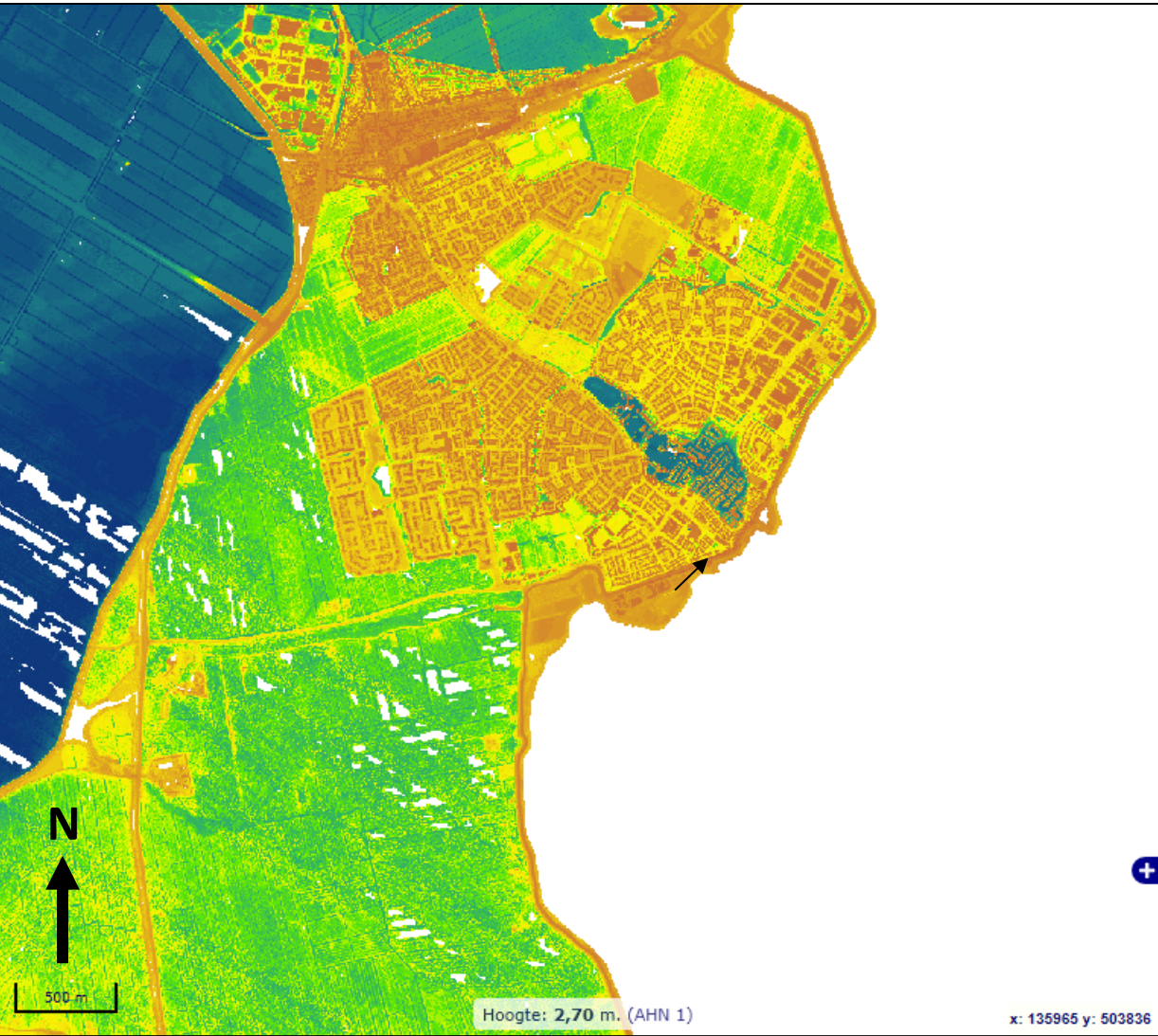
0 1 km

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Bijlage 8: Actueel Hoogtebestand Nederland

↗ Plangebied